

"Bland vättar och vårdträd"

- träd och väsen i svensk folktro

Lena Sandberg
Essä i skogshistoria
vt 98

Inledning

*Träd har mycket att berätta:
mumlar som beduiner vid bönetimmen,
lutar sig samman, sorlar och musicerar,
träter på skatan som snattar pinnar.
Många träd är framstående tänkare,
detta gäller särskilt den fotsida granen
och lönnen som skuggar gårdsplanen.
Minnesvärda äro även samtalen
mellan ekens krona och slätterängens
källa.
Många gåtor uppenbaras där.*

*Några finner sin mening i stormen,
andra älskar den klosterstilla natten,
då endast fixstjärnan darrar.
Några står hela livet och ropar
med risiga armar.*

Werner Aspenström (Ur boken "Woodcraft", Brügge m.fl. 1995.)

En stor del av Sveriges yta är täckt av skog. Skogen har styrt den materiella och kulturella utvecklingen sedan årtusenden tillbaka och satt sin prägel på Sverige och svenskarna. I äldre tider var träden och skogen en del av vardagen och spelade en viktig roll i människans liv. Skogen försåg oss med bland annat mat, djurfoder, bränsle, byggnadsmaterial och redskap.

Träden är levande varelser som stått på samma plats medan generationerna avlöst varandra. Träden är ett levande förflutet. Det är inte förvånande att träden sedan urminnes tider har omgivits av mystik, sägner och dyrkan och att skogarna varit befolkade av övernaturliga väsen som vättar och lyktgubbar. Den här uppsatsen vill skildra de föreställningar som människor i Sverige i gångna tider haft om träden, samt beskriva de väsen som ansågs ha anknytning till träden och skogen.

Träden i den nordiska mytologin

Yggdrasil betyder det evigt gröna världsträdet och håller samman gudarnas värld, människornas värld och underjorden. Trädet dricker näring och vatten med tre rötter ur tre källor i underjorden. Den första roten leder till brunnen Hvergelmer som behärskas av dödens gudinna Hel. På dess botten ligger den onda draken Nidhögg och gnager på roten (Gunnarsson 1988). Den andra roten leder till vishetens källa, Mimer och den tredje till värmens källa, där den vattnas av nornorna (Ewald 1983) som styr livets gång (Gunnarsson 1988).

Från underjorden leder bron Bifrost i en båge över människornas Midgård upp till asagudarnas boplats i trädets huvudgren och vidare ner till underjorden. Bifrost, regnbågen, är gudarnas ridväg vid resor i tillvaron (Gunnarsson 1988).

Enligt Eddadiktningen har både världen och människorna sitt ursprung i trädet. Gudarna saknade någon som kunde njuta av skönheten och känna tacksamhet mot upphovsmännen och skapade därför människorna av två trädstammar. Mannen skapades ur en ask och kvinnan ur

en alm eller rönn. Varje ny människa kommer ur frukter från världsträdets grenar. Yggdrasil är därför lika mycket ett livsträd som ett världsträd. Trädet föder och ger liv åt skapelsen samtidigt som dess eget liv är hotat (Gunnarsson 1988). Snorre beskrev det så här:

*Asken Yggdrasil måste uthärda
mer än människor veta:
hjorten gnager upptill, ytveden murknar,
Nidhögg gnager den nedtill.*

Ur Björn Collinders svenska översättning av Eddan (1964).

Till slut orkade trädet Yggdrasil inte stå emot den omilda behandlingen. Trots att nornorna göt läkande vatten och slam över trädet gick det och den gamla världen under. Ur resterna uppstod enligt myten vår värld. I kulten som omgav asatron spelade träden en viktig roll. Offerfester och tingsmöten hölls ofta under stora träd och offer till gudarna hängdes upp i heliga lundar (Gunnarsson 1988).

Vårdträd

När en bonde förr i tiden byggde sin gård, planterade han alltid ett vårdträd på gårdsplanen. Trädet skulle helst härstamma från någon av de heliga lundar som sedan hednisk tid funnits i varje by (Gunnarsson 1988). Så länge trädet stod kvar, skyddades och vårdades, trivdes lycka och framtidstro i hemmet och trädets livskraft överfördes till gården (Tillhagen 1995). I trädet bodde vättar och skyddsandar som rådde över gårdens väl och ve och behandlade man dem väl var de måna om gårdens lycka och framtid. Vissa anser att man även trodde att vårdträden var en plats för de avlidnas själar eller att de på något annat sätt var besjälade, vilket förklarar den respekt man hade för dessa träd. Vördnaden för dessa träd var så stor att man på avsides belägna platser ännu under 1800-talet bad och offrade vid dem (Gunnarsson 1988).

Vårdträdet var oftast en lind, alm eller ask eftersom man ville ha ett träd som var högväxt och kraftigt och nådde hög ålder. Eken var heller inte ovanlig som vårdträd, men dess stora krona gjorde att det var planterat längre bort från gården. I Norrland var björk och rönn vanligt som vårdträd (Tillhagen 1995).

Det var viktigt att sköta och skydda vårdträdet så att dess innevånare trivdes. Man fick varken bryta grenar av trädet eller ta ett enda löv. Till omsorgen om vårdträdet hörde också att man offrade mat och dryck till det. Detta skulle helst ske på torsdagskvällarna efter att man städat stugan för att fira torshelgen, en sed som fanns kvar långt in på 1800-talet. Även på kvällarna under de stora högtiderna, särskilt på julafton, borde man ge gåvor till vårdträdet. Oftast bestod gåvorna av mjölk eller öl som man hällde över trädets rötter. På julafton skulle man även uppvakta med smakbitar av julmaten (Tillhagen 1995).

Fig. 1: Ask som står som vårdträd på en gård i Hästeryd i Västergötland. Ur Svenska vårdträd, Ewald 1983.

Gjorde man trädet något förnär gick det illa. Det kunde räcka med att man bröt några kvistar eller dödade en fågel som häckade i trädet. Till och med husbonden, som i hednisk tid hade inkränkt makt, var tvungen att böja sig för vårdträdets andar (Gunnarsson 1988).

Det finns många sägner om straff för att folk förgripit sig på vårdträd. En smålandsbonde högg en gång ner ett vårdträd. På kvällen hörde han en sång från stubben;

Husvilla ä vi,

Husvilla är vi.

Husvill ska du också bli!

Dagen efter brann bondens gård ner (Tillhagen 1995)!

Vårdträdens andemakter kunde hämnas om deras träd blivit skadat genom att sända sjukdom på skadegöraren, men de kunde också bota sjukdomar hos de människor som behandlade trädet väl. Förr trodde man att barn som i spädbarnsåldern var sjuka, griniga och hade en störd utveckling var bortbytingar. Trollen hade tagit mammans barn och lagt dit sin egna skrikiga unge istället. Om mamman gjorde ett avkok på blad och grenbitar av boträdet, tvättade barnet med denna lag och sedan som tack hällde den över trädets rötter skulle barnet bli friskt igen. Även mamman kunde få hjälp av vårdträdet. Ville hon ha en lätt förlossning skulle hon under graviditeten då och då slå lite mjölk eller öl över trädets rötter. När det var dags för henne att föda skulle hon omfamna trädet. Då skulle trädets vättar befria henne från födslosmärtorna (Tillhagen 1995).

I senare tid kommer vårdträden igen som släktträd vars krona växer i takt med att nya generationer föds (Gunnarsson 1988).

Livsträd

Ett livsträd är ett träd som knutits samman med en persons, en familjs eller ett samhälles liv. Att ett sådant träd vissnade ansågs förr vara en katastrof (Collis 1956). Det livsträd som den kristna världen känner bäst till är nog livets träd i paradiset trädgård. Vårdträden som förr växte på gårdarna och i byarna var Yggdrasils avbilder och kallades ibland också för livsträd (Gunnarsson 1988).

Livsträdens öden kunde vara förenade med husbondens på gården så att de dog på samma gång. Föreställningen om att träd och släkt var sammanlänkade stod dock mera i proportion till trädets livstid. Så länge vårdträdet var livskraftigt avlöste generationerna varandra, men när trädet dog fick slakten lämna gården. I värsta fall dog slakten ut. En annan typ av livsträd var de som planterades vid ett barn födelse eller dop och vars styrka speglade barnets/människans hälsa (Gunnarsson 1988). Ett sådant träd ansågs till den grad vara förknippat med familjens öde att man vakade över det med omsorg (Collis 1956).

Dödsträd

När ett livsträd dör förvandlas det till ett dödsträd. Dödsträdet förutspådde död eller olycka för den person eller den familj som det var förknippat med. I Skytts härad i nordvästra Skåne var det dock inte livsträden utan fruktträden som förebådade en persons bortgång. Om ett fruktträd blommade på hösten skulle det bli stor sorg på gården innan våren kom och det blev trädets riktiga tid att blomma. Detta tror man än idag på vissa platser (Gunnarsson 1988).

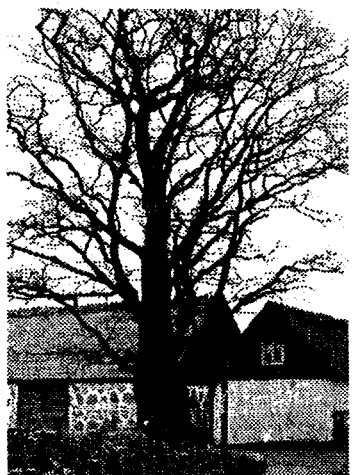

Fig. 2: Snapphaneeken vid Sölvesborg. Julnatten 1977 hängdes 19 snapphanar i eken med hjälp av den tjugonde som erbjudit sig att hjälpa till mot att själv få behålla livet. Ur Svenska vårdträd, Ewald 1983.

Det var en vanlig föreställning att det var mindre fördelaktigt att bli placerad i jorden efter sin död än närmare himlen uppe i ett träd. Ibland lades liket först i en låda, men det förekom också att liket bara knöts upp med ett rep. Detta begravningssätt hörde ihop med tron att det låg en ockult fördel i att bli hängd i träd och att man renades genom att pendla från en trädgren. I Norden var Oden de hängdas gud och alla offer till honom förrättades genom ärofull hängning. Även sedan Oden blivit omodern fortsatte man att hänga folk i träd. Utanför Sölvesborg i

västra Blekinge finns t.ex. en "snapphaneek" där svenskarna hängde 19 snapphanar med hjälp av den tjugonde som därmed fick behålla livet (Gunnarsson 1988).

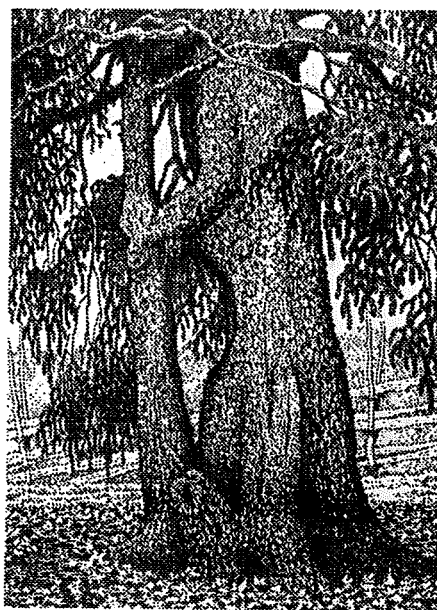
Helande träd

Helande träd var träd som ansågs kunna bota sjukdomar. Krämpor av olika slag kunde överföras till träden och grenar från ett träd där en människa hängt sig ansågs bära på helande krafter (Gunnarsson 1988).

Många sjukdomar, framför allt tandvärk och bölder kunde "sättas bort" i träd. För den som led av bölder räckte det med att peta i dem med en spik som sedan slogs in i ett träd (Gunnarsson 1988). Tandvärk botades genom att peta med en sticka runt tanden tills stickan blev blodig. Stickan kilades därefter in under barken på ett träd och värken flyttades över till trädet och återkom bara om trädet höggs ner (Collis 1956). Stickorna kunde även bytas ut mot spikar eller nålar. Enligt ett mycket avancerat recept botades tandvärk genom att vira in nio pinnar av nio olika fruktträd i en klut som sedan stoppades in i ett borrhål i ett träd. Oftast valdes träd som utmärkte sig genom utseende, ålder eller växtplats. Trädet skulle helst stå på en avsides plats eftersom man riskerade att få tillbaka värken om man rörde vid det (Gunnarsson 1988).

Gikt fördrevs genom att gå fram till en ädelgran, slå knut på en av dess grenar och säga: - *Gud vare med dig, stolta ädelgran. Jag bringar dig min gikt. Här slår jag en knut och vid den binder jag fast min gikt* (Collis 1956).

Fig. 3: Gran från Kärven, Lövsta, tecknad av Olof Thunman. Träd som utmärkte sig genom ålder, utseende eller växtplats ansågs förr vara pålitliga sjukdomsbefriare. Ur Träden och människan, Gunnarsson 1988

Björken ansågs dra sjukdomar till sig, särskilt utslag och reumatism. Det räckte att gå fram till en björk och be den ta sjukdomen till sig. Ryggont kunde "smörjas" bort genom att ta en ung björk och böja den mot marken där den sattes fast så att det bildades en liten portal. Personen med ryggont kröp igenom portalen tre gånger och gick sedan därifrån, efter att ha spottat bakom sig, utan att lösgöra björken. Då satt värken kvar i björken och man blev fri från det onda (Bråvander m.fl. 1980).

Talesättet att ont bör med ont fördrivas ligger bakom en metod från Dalarna där kloka gummor fördrev knarr (=sendrag) genom att hugga tre gånger på var sida om patientens handled som lagts på en huggkubbe. Under tiden skulle den kloka mäsas: *-Jag hugger ur leden och in i veden* (Gunnarsson 1988).

I äldre tider räknades de nordiska trädslagen, bortsett från ek och tall, som kvinnliga väsen och av nästan samma art som människan själv. Detta är troligtvis förklaringen till varför man drog barn med engelska sjukan genom en självvuxen eller uppkilad öppning i ett träd. På detta sätt föddes barnet på nytt med en livskraft som var starkare än den som modern haft att erbjuda (Gunnarsson 1988).

Trots rädslan för att nudda vid ett sjukdomsträd fanns det träd som anlidades flera gånger. Dessa träd kunde vara fulla av pluggar, trasor, stålbitar och annat som överfört sjukdomarna till trädet. Man litade då på att det onda stannade kvar på samma ställe som man satt in det. Sådana träd brukade vara kända vida omkring och utmärkte sig nästan alltid genom sin grenbyggnad eller egendomliga utväxter och knutor (Gunnarsson 1988).

Nordiska trädväsen

Det är möjligt att tron på väsen såsom troll, älvor, vättar och skogsfruar fanns parallellt med tron på asagudarna. Helt säkert är dock att deras betydelse ökat efter att kristendomen infördes som ersättning för personerna i den nordiska mytologin (Gunnarsson 1988).

Vättar

Vättarna, eller vittorna som de kallas i norra Sverige, hör till de naturväsen som har den längsta traditionen. Från början sågs vättarna som trädens själar och saknade förmågan till ett självständigt liv. Med tiden frigjorde folktron vätten från trädet till ett liv som alternerade mellan yttervärlden och trädostaden. Trädostaden var ofta ett vårdträd. Om någon ofredade vättarna och deras botråd hämnades de med sjukdom och olycka. Besvären kunde dock minskas och i bästa fall försvinna om vätten blickades med offer av till exempel mjölk vid trädrotten en torsdagskväll (Gunnarsson 1988).

Vättarna bodde under köksgolvet, under lagården, i stora träd eller ute i markerna. När de visade sig var de oftast mycket små, ungefär som råttor. De hade grå kläder och långt skägg och påstås ha sett ut som tomtgubbar i miniatyr. Till skillnad från tomten som brukade bo ensam på gården levde vättarna alltid många tillsammans (Schön 1990).

Den som gör vätten en tjänst brukar få en gåva som tack. Den ser först inte ut att vara annat än löv och kvistar, men morgonen därpå visar det sig att skräpet har förvandlats till guldpengar och ädla smycken. Blev man ovän med vättarna ställde de till med förtretligheter, de kunde till exempel komma objudna till bondekalasen och äta och dricka utan att märkas. Men om man visade hänsyn och var vänlig mot de små gjorde de aldrig något ont (Schön 1990).

Skogsfrun

Skogsfrun kallades även för skogsrå eller skogsnuva och hon var ett av de naturväsen som levde kvar längst i folktron. Hon förknippades främst med barr- och storskog och var i den äldre folktraditionen ett skogstroll som for fram genom luften, ibland jagad av Oden som ville skjuta henne. I senare sägner är hon en vacker och förförisk kvinna framifrån, medan ryggen, som hon vanligtvis dolde men visade i flykten, var ihålig som en rutten trädstam eller ett baktråg (Gunnarsson 1988). I norra Sverige ansågs det att hon bar svans (Schön 1990). Skogsfrun kunde när hon ville uppträda i skepnad av ett djur, ett träd eller en buske (Gunnarsson 1988). Något som särskilt kännetecknar skogsfrun är hennes höga klingande skratt som många gånger är hennes enda kännetecknen. Skrattet var förargelseväckande och elakt och besvärade förr ofta de som arbetade i skogen (Schön 1990).

Skogsfrun tyckte mycket om karlar och vissa blev till och med fäder till hennes barn. För att lättare kunna lura männen till intimt umgänge kunde skogsfrun visa sig som den ensamme skogsarbetarens fru eller fästmö. Den man som råkade i skogsfruns våld kände alltid en stark längtan ut till henne i skogen. Så fort hon ropade var han tvungen att gå ut till henne och när han kom tillbaks hem igen var han trött och sliten (Schön 1990).

Det fanns två yrkeskategorier som skogsfrun uppvaktade mer än andra, nämligen jägaren och kolaren. I båda fallen gav hon männen hjälp, men hon ville ha kärlek eller andra tjänster tillbaka. Om jägaren gjorde henne till viljes på det sexuella området, eller gjorde henne andra tjänster, hände det att hon ledde fram älg eller björn till honom för att han skulle få bra jaktbyte. Var hon på dåligt humör kunde hon istället se till att jägaren alltid bommade hur väl han än siktade (Schön 1990).

Eftersom skogsfrun rådde över skogens villebråd gällde det för jägaren att hålla sig vän med henne. Detta skedde bäst genom att lägga en slant eller en tallrik mat på en stubbe. Jägare med särskilt god jaktlycka beskylldes ofta för att stå på god fot med skogsfrun eller rent av ha henne som älskarinna. Ibland slutade dessa kärleksaffärer i barn som kändes igen på att de var större, starkare och åt mer än andra människor. När männen tröttnat på den något udda sexpartnern kunde det vara svårt att bli av med henne. Enda sättet var att linda ett huvudhår från ett skogstroll runt en gevärskula. När skottet brann av blev det ett hiskligt oväsen i hela skogen, men sen var det slut med skogsfrun och kärleksbekymren (Gunnarsson 1988).

Kolarna brukade ofta vara tacksamma mot skogsfrun för att hon väckte dem när milan inte gick som den skulle. Skogsfrun kunde då banka på dörren till kojans eller ropa deras namn så att de hann se till milan i tid (Tillhagen 1995).

Det ansågs allmänt illavarslande att se skogsfrun. Var hon dessutom klädd i svart betydde det sjukdom eller olycka. Var hon däremot klädd i

Fig. 4: Skogsfrun uppvaktade gärna kolare. Kolarna i sin tur var ofta tacksamma mot skogsfrun för att hon väckte dem när milan inte gick som den skulle. Teckning av P.D. Holm. Ur *Älskogens magi*, Schön 1996.

brudkläder betydde det tur (Tillhagen 1995). Om människornas närvaro i skogen inte passade skogsfrun ledde hon dem vilse och förvrängde synen på dem så att de trodde att de var på ett helt annat ställe än de i själva verket var. För att bryta förtrollningen kunde man vränga tröjan ut och in eller nämna guds namn (Schön 1990). Ett annat sätt var att läsa "Fader vår" baklänges (Gunnarsson 1988) eller sätta på sig skorna bakvänt eller på fel fot (Tillhagen 1995).

Skogsmannen

Hulten, skogsmannen eller skogsjanten var skogsfruns manliga kollega. Han förknippades, åtminstone i Småland, främst med lövskog. Ibland var han ett fruktat väsen som for fram med storm och oväder så att alla träd i skogen höll på att blåsa omkull. Lika ofta var skogsmannen en oskyldig figur som liknade en vanlig karl, men stirrade man på honom blev han lika lång som en hög trädstam. Det kunde också hända att skogsmannen förvillade folk så att de tappade både humöret och orienteringen (Gunnarsson 1988).

Skratten

Skratten beskrivs ofta som en tomte och många berättelser om skratten liknar tomtesägner. Skratten dras till gårdarna där man ger honom mat som uppmuntran. Men om drängen äter upp maten eller förorenar fatet hämnas han, precis som tomten. Tycker bonden att den börda som skratten drar till hemmet är skrattretande liten bär han från den stunden lika mycket från bondens stuga som han tidigare burit till den och då märker bonden hur viktig skrattens börda var. Ibland menar man att skratten är fan själv. I Uppland och Västmanland menar man en myling när man talar om skratten. Mylingen var enligt folktron ett mördat spädbarn, som begravts i ovidg jord och därför "gick igen" och spökade eller gav sig tillkänna genom skratt eller gråt. Skratten kunde också vara en "drake" som vaktade över nedgrävda skatter och som kändes igen genom ljussken eller kringflygande föremål eller eldflammar (Tillhagen 1995).

I nyare tid har traditionerna kring skratten vart mycket svaga, i de senaste 150 årens upp-teckningar nämns skratten mycket sällan. Skratten tillhörde dock svensk folkstro under senmedeltiden (Tillhagen 1995).

Lyktgubben

Över sumpiga marker kan man ibland se små fladdrande eldslågor. I folktron kallades eldarna för irrbloss och man trodde att de brann där en skatt låg begravd. Denna vaktades av en lyktgubbe. Det var inte så lätt att hitta stället där skatten låg begravd för lyktgubben lyste på flera ställen samtidigt för att förvillra skattletarna. Lyktgubben kunde också visa vägen för vandraren eller lysa för honom. Han krävde då en slant som betalning för han var galen i pengar. Var lyktgubben på dåligt humör kunde han istället förvillra folk i skogen (Tillhagen 1995).

Folktron ger även en annan förklaring på vem lyktgubben var. Det är en oärlig lantmätare som går omkring och spökar. Medan han levde hade lantmätaren mot betalning mätt ut rågångar och dragit upp ägoskiftesgränser felaktigt, så att det blev till fördel för den som betalade bra. Detta var ett svårt brott som den världsliga rättvisan inte alltid kunde ta itu med. Vår Herres dom kunde han dock inte undkomma och straffet blev att han efter döden natt efter natt i eviga tider fick vandra längs den falska rågången i skepnad av en lyktgubbe. Straffet var så hårt att om någon byggde ett hus över rågången fick lyktgubben inte ta vägen runt huset utan måste klättra över det. Han kunde dock få ro i graven om han hjälpte till att flytta ägo- och gränsmärkena rätt igen (Tillhagen 1995).

Avslutning

Djupt inne i en stor, mossig skog, omgiven av träd och buskar är det lätt att fantasin sätts i rörelse. Är du dessutom ensam, skymningen faller och mörkret tätnar är det lätt att se och höra sådant som i dagsljus och mänskligt sällskap skulle räknas till övertro och vilda fantasier. Det knotiga trädet liknar ett troll, stubben en vätte och ugglans hoande låter som skogsfruns skratt! Kan vi skrämmas av detta är det inte konstigt att äldre generationer, som hade mycket begränsad kunskap om naturlagar och naturfenomen, på allvar trodde på varelser som skogsfrun, lyktgubben och vättarna.

Det sägs att skogsfrun var särskilt förtjust i jägare och kolare. Dessa yrkesgrupper tillbringade många ensamma timmar i skogen då det säkert var lätt att fantasin skenade iväg. Den ruttna trädstammen blev skogsfruns rygg och det höga trädet förvandlades till skogsmannen. Det faktum att båda dessa varelser liknade träd, samt att de visade sig oftast för just kolare och jägare, tyder på att skogsfrun och skogsmannen uppstått ur just mörkerinbillningar och "ensamhetsfantasier".

Skogsfrun ansågs kunna leda människor vilse i skogen så att de inte visste var det var. Ett sätt att bryta förtrollningen var att vränga tröjan ut och in eller sätta på sig skorna på fel fot. Idag vet vi att det är lätt att drabbas av panik då man gått vilse och att det gäller att tvinga tankarna att syssla med något annat. Att vränga tröjan ut och in eller att byta strumpor kan därför vara just det som behövs för att tankarna skall klarna. De gamla knepen i folktron kan därför ha varit verkningsfulla, oavsett om skogsfrun existerade eller ej!

Idag vet vi även att de eldar som man i folktron kallade irrbloss och som brann där en skatt låg begravd har en helt naturlig förklaring. De fladdrande "eldslågorna" bildas över sumpiga marker när fosforhaltiga mineral i marken sönderdelas under inverkan av förruttnelseprocesser (Tillhagen 1995).

I äldre tider utnyttjades träden på något sätt vid i stort sätt alla aktiviteter. I dagens samhälle har vi en mängd ersättningsmaterial. I vår datoriserade tidsålder, fylld av syntetiska produkter, har känslan för träd återuppväckts. Folkstormar rasar vid avverkning av naturområden och när träd huggs ned för att ge plats för t.ex. nya vägar. Säkert fanns det lite trädmystik med när ett par tusen stockholmare en majnatt 1971 kämpade för att behålla de legendariska almarna vid Kungsträdgården!

I vårt högteknologiska samhälle finns inte mycket plats kvar för folktrons träd och väsen. Vi försöker förklara allt på en naturlig och vetenskaplig väg och lämnar inget rum för fantasin och mystiken. Samtidigt dras många unga till nyandliga rörelser i sitt sökande efter ytterligare en dimension i tillvaron. Kanske är det så att vi saknar det oförklarliga och mystiska och måhända inget trygghet och hopp att allting inte kan förklaras.

Referenser

- Brügge, B. Glantz, M. Sandell, K. red. (1995). Woodcraft. Svenska Scoutförbundet. Stockholm.
- Bråvander, L.-G. Jerling, L. Liljelund, L.-E. (1980). Svenska träd. Känn ditt land 7:34.
- Collinder, B. (1993). Svensk översättning av den poetiska Eddan. Ata. Iuva. Finland.
- Collis, J. S. (1956). Träden och människorna. Natur och kultur. Stockholm.
- Ewald, G. (1983). Svenska vårdträd. Å. Carlsson. Vårgårda.
- Gunnarsson, A. (1988). Träden och människan. Rabén och Sjögren. Kristianstad.
- Schön, E. (1990). Älvor, vättar och andra väsen. Rabén och Sjögren. Kristianstad.
- Schön, E. (1996). Älskogens magi. Rabén Prisma. Värnamo.
- Tillhagen, C.-H. (1995). Skogarna och träden. Carlssons. Stockholm.